

ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В КУЛЬТУРНО-ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

PROBLEMS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE CULTURAL AND INFORMATION FIELD DURING THE COVID-19 PANDEMIC: INTERNATIONAL AND NATIONAL EXPERIENCE

Ігнатченко І.Г., к.ю.н., канд.мист.,
доцент кафедри адміністративного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено формулюванню та дослідженню основних проблем публічного адміністрування у сфері культури та інформації в умовах пандемії COVID-19. Увагу сконцентровано на особливому значенні культурних прав людини в аспекті поваги, захисту та реалізації як на міжнародному, так і на національному рівні. Окреслено заходи, запроваджені ЮНЕСКО у 2021 р., покликані підкреслити перетворювальну роль культури в реалізації Цілей сталого розвитку.

Наголошено на існуванні загальноєвропейських прав людини в культурно-інформаційній сфері, оскільки вони визначені в Загальній декларації про культурне різноманіття 2001 р., реалізація яких є необхідною умовою для розвитку творчого розмаїття у світі, а саме: 1) права на участь у культурному житті суспільства; 2) права на захист моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць; 3) права кожного на освіту, що має бути орієнтованою на повний розвиток людської особистості та відчуття її гідності. Серед культурних прав, що потребують особливого захисту в умовах пандемії COVID-19, особливо визначають: а) право на розвиток; б) право на охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження.

Зазначено, що Генеральною Асамблеєю ООН у 2002 р. проголошено 21 травня Всесвітнім днем культурного розмаїття в ім'я діалогу та розвитку. Цей день дає можливість глибше усвідомити цінності культурного розмаїття та допомогти в досягненні чотирьох цілей Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, що була підписана 20 жовтня 2005 року, як-от: 1) підтримка стійких систем управління галузі культури; 2) досягнення рівноцінного потоку товарів та послуг у галузі культури та підвищення мобільності фахівців у цій сфері; 3) інтеграція елементів культури в заходи для досягнення цілей у сфері сталого розвитку та основних свобод людини; 4) захист прав і основних свобод людини.

Підкреслено, що 21 травня 2021 р. ООН здійснено захід високого рівня, покликаний підкреслити перетворювальну роль культури в реалізації Цілей сталого розвитку. Проаналізовано основні висновки, зроблені в результаті проведення цього заходу, що дозволило виокремити актуальні проблеми державного управління в культурно-інформаційній сфері у світі в умовах впливу COVID-19 і деякі рекомендації для їх вирішення, які було надано.

На підставі положень нормативно-правових актів, зокрема Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента за відповідним рішенням Ради національної безпеки і оборони України, сформульовано виклики, які постають у зв'язку із забезпеченням рівного доступу населення до культурних послуг та реалізації і захисту інших культурних прав громадян в умовах пандемії COVID-19 в Україні. Надано конкретні пропозиції щодо пошуку відповідей на них у діяльності органів публічного адміністрування в розглядуваній царині суспільної життєдіяльності.

Ключові слова: культурні права людини, публічне адміністрування в культурно-інформаційній сфері, людський розвиток, культурне та творче розмаїття, захист культурних прав людини в умовах пандемії COVID-19.

The paper is devoted to the formulation and research of the main problems of public administration in the field of culture and information in the context of the COVID-19 pandemic. Attention has been focused on the special significance of cultural human rights in terms of their respect, protection, and implementation both at the international and national levels. The activities introduced by UNESCO in 2021, designed to highlight the transformative role of culture in the implementation of the Sustainable Development Goals, have been outlined.

The existence of most widely recognized human rights in the cultural and information field has been noted, as they are defined in the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity (2001), the implementation of which is a necessary condition for the development of creative diversity in the world. These are: (1) the right to participate in the cultural life of society; (2) the right to the protection of moral and material interests resulting from scientific, literary, or artistic productions; (3) the right of everyone to education, which should be oriented towards the full development of the human personality and a sense of its dignity. Among the cultural rights that require special protection in the context of the COVID-19 pandemic, the following are especially identified: (a) the right to development, (b) the right to protect and to promote the diversity of cultural self-expressions.

It is noted that the UN General Assembly in 2002 has proclaimed May 21 as the World Day for Cultural Diversity in the Name of Dialogue and Development. This day allows us to better understand the values of cultural diversity and to help achieve the four goals of the Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions signed on October 20, 2005: (1) maintaining sustainable management systems for the cultural sector; (2) achieving an equal flow of goods and services in the field of culture and increasing the mobility of specialists in this field; (3) integration of elements of culture into activities to achieve the goals in the field of sustainable development and fundamental human freedoms; (4) protection of human rights and fundamental freedoms.

It was emphasized that on May 21, 2021, the UN has implemented a high-level measure designed to highlight the transformative role of culture in the implementation of the Sustainable Development Goals. The main conclusions drawn as a result of this event, which made it possible to highlight the current problems of public administration in the cultural and information field in the world under the influence of COVID-19 and some recommendations for their solution, have been analyzed.

Based on the provisions of legal acts, in particular the Human Development Strategy adopted by the Decree of the President of Ukraine on the relevant decision of the National Security and Defense Council of Ukraine, the challenges arising in connection with ensuring equal access of the population to cultural services and the implementation and protection of other cultural rights of citizens in the context of the COVID-19 pandemic in Ukraine have been formulated. Specific proposals for finding answers to them in the activities of public administration bodies in the area of public life under consideration have been given.

Key words: cultural human rights, public administration in the cultural and information field, human development, cultural and creative diversity, protection of cultural human rights in the context of the COVID-19 pandemic.

Стрімке поширення пандемії COVID-19 та запровадження надзвичайного стану в багатьох країнах висули на перший план питання ефективності державного управління. Пандемія стала каталізатором трансформації роботи державного апарату, сприяла швидкій реалізації реформ у публічному адмініструванні, масштабній цифризації та перегляду системи управління людськими ресурсами державної служби. Загальні заходи, вжиті урядами всього світу, передбачають перехід на дистанційну роботу, обмеження на пересування, заборони на громадські збори, фінансування медичних установ, нові форми соціального забезпечення, відстеження контактів та інші заходи щодо стримування поширення вірусу. Ці відмінності в стратегіях викликають дискусії, оскільки перед політиками та громадськістю постає питання доцільності тих чи інших дій у відповідь на пандемію, їх ефективності, своєчасного форсування чи скасування.

Особливо це стосується культурно-інформаційної сфери. Остання однією з перших узяла на себе удар коронавірусу, адже у зв'язку із забороною перетину кордонів у всьому світі скасовували гастролі, закривали театри, концертні зали, культурні центри, музичні клуби та інші майданчики для проведення масових заходів у цій галузі. У відповідь на це були задіяні активні зусилля з надання альтернативних або додаткових культурних послуг за допомогою цифрових платформ, тому широке використання отримали онлайн-технології.

Однак перш ніж сформулювати конкретні проблеми, які виникли внаслідок пандемії COVID-19 у культурно-інформаційній сфері, слід наголосити на існуванні загальноновизнаних прав людини в цій царині.

У цьому контексті Загальна декларація про культурне різноманіття 2001 р. є унікальною, адже в ній перераховані права, що підпадають під категорію культурних. Відповідно до ст. 5 Декларації необхідною умовою для розвитку творчого розмаїття є реалізація в повному обсязі культурних прав, які визначені в ст. 27 Загальної декларації прав людини 1948 р та в ст. 13 і 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [1], як-от: 1) право на участь у культурному житті суспільства; 2) право на захист моральних і матеріальних інтересів, що є результатом творчих, літературних або художніх праць; 3) право кожного на освіту, що має бути орієнтованою на повний розвиток людської особистості та відчуття її гідності. Культурні права мають загальні ознаки, притаманні їм, як і іншим правам людини.

Тобто ці права є: 1) універсальними незалежно від політичних, економічних або культурних систем; 2) невід'ємними (права людини притаманні всім людям від народження, індивіда або групу можна позбавити прав або обмежити ці права, але тільки в окремих випадках і згідно з визначеною правовою процедурою); 3) взаємопов'язаними (прогрес у реалізації одного права сприяє прогресу в реалізації інших прав людини); 4) взаємозалежними (ступінь реалізації одного права залежить від ступеня реалізації інших прав людини); 5) неподільними (усі громадянські, культурні, економічні, політичні та соціальні права однаково важливі, прогрес у реалізації одного права не може здійснюватися на шкоду реалізації іншого права) [2, с. 112].

Водночас культурні права мають специфічні ознаки, притаманні тільки цій групі прав людини. Так, культурні права реалізуються в культурній сфері життєдіяльності людини і спрямовані на задоволення духовних, в тому числі творчих, потреб особистості. Хоча окремі громадянські (особисті) права і свободи (свобода совісті, свобода думки тощо) також спрямовані на задоволення духовних потреб особистості, в реалізації культурних прав і свобод виступає особистість, що ідентифікує себе з конкретною культурною групою (групами). У культурній сфері життєдіяльності людини особиста свобода безпосередньо

пов'язана з колективною свободою тієї групи, з якою ідентифікує. Культурні права є наслідком природи людини як істоти, що живе в певному культурному середовищі, створеному суспільством, що розвивається з природи суспільства, зацікавленого в підтримці певних культурних цінностей, спільних для культурної групи, духовного стрижня суспільства [2, с. 113].

Загальні і специфічні ознаки культурних прав людини обов'язково повинні враховуватися органами державного управління в культурно-інформаційній сфері задля їх належної реалізації та захисту в умовах пандемії COVID-19. Але серед прав у культурно-інформаційній сфері, що потребують особливого захисту в умовах пандемії COVID-19, слід особливо відмітити: а) право на розвиток [3]; б) право на охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження [4].

Після того як у 2001 р. ЮНЕСКО затвердило Загальну декларацію про культурне розмаїття, в грудні 2002 року Генеральна Асамблея ООН проголосила 21 травня Всесвітнім днем культурного розмаїття в ім'я діалогу та розвитку. Цей день дає можливість глибше усвідомити цінності культурного розмаїття та допомогти в досягненні чотирьох цілей Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, підписаної 20 жовтня 2005 року, як-от: 1) підтримка стійких систем управління галузі культури; 2) досягнення рівноцінного потоку товарів та послуг у галузі культури та підвищення мобільності фахівців у цій сфері; 3) інтеграція елементів культури в заходи для досягнення цілей у сфері сталого розвитку та основних свобод людини; 4) захист прав і основних свобод людини [5].

В Україні ратифікована ця Конвенція [6], тому досягнення зазначених нею пріоритетів є актуальними завданнями державного управління в цій сфері, особливо в умовах, що сталися. Вплив COVID-19 на культурно-інформаційну сферу у всьому світі важко недооцінювати. Наслідки мають соціальний, економічний та політичний характер. Це стосується доступу до культури, соціальних прав митців та творчих працівників, захисту різноманітності форм культурного самовираження. На думку експертів ЮНЕСКО, економічний спад у сфері культури та туризму та інших сусупутніх секторах може мати катастрофічні наслідки [7].

Таким чином, 21 травня 2021 р. ООН здійснено захід високого рівня, покликаний підкреслити перетворювальну роль культури в реалізації Цілей сталого розвитку. Цілі у сфері сталого розвитку – це загальний заклик до дій щодо викорінення злиднів, забезпечення захисту нашої планети, підвищення якості життя та покращення перспектив для людей у всьому світі. Ці 17 Цілей ухвалені всіма державами-членами ООН у 2015 році в рамках Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року, в якому сформульовано 15-річний план їх досягнення [8].

Попри те що в багатьох сферах спостерігався певний прогрес, дії реалізації Цілей поки що не досягли необхідних темпів і масштабів, тому у 2020 р. започатковано Десятиліття рішучих дій щодо досягнення Цілей до 2030 року. Саме в межах цього Десятиліття проголошено необхідність зміцнення сектора культури, а саме його відновлення за принципом «краще ніж було». Учасниками заходу проаналізовано виклики, які постають перед працівниками сфери культури та творчості в умовах пандемії COVID-19. Зокрема, зазначено, що «люди звертаються за підтримкою до культури, але культура також страждає від спалаху COVID-19» [9].

Підсумки цього заходу підбито на 8-й Конференції Сторін Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 року, ратифікованій 150 країнами та Європейським Союзом, яка відбувалась онлайн з 1 до 4 червня 2021 року. Конференція наголосила на необхідності подальших дій для підтримки

креативного сектору в контексті пандемії COVID-19. Зокрема, помічник Генерального директора ЮНЕСКО з питань культури Ернесто Оттоне Р. заявив таке: «Культурний та креативний сектор продемонстрували стійкість, але багато досліджень показують, що пандемія була величезною перешкодою для розвитку та зростання. Таким чином, сьогоднішні рішення та дії стануть ключовими, щоб відновити роботу. Пандемія прискорила та посилила цифризацію більшої частини культурного ланцюга створення цінностей... Нині 89% усіх об'єктів Всесвітньої спадщини повністю або частково закриті. Музеї та інші культурні установи щодня втрачають мільйони доходів. Митці всього світу не можуть зводити кінци з кінцями. ЮНЕСКО мобілізує міжнародне співтовариство для розширення доступу до культури та спадщини в Інтернеті, підтримати стійкість митців і об'єднати уряди для пошуку політичних рішень» [10].

Під час Конференції Сторони розглянули стан виконання Конвенції 2005 року в усьому світі, переглянувши 83 чотирирічні періодичні звіти, подані Сторонами у 2019 та 2020 роках. Сторони також мали можливість обговорити основні питання, висунуті на перший план пандемією COVID-19. Серед проблем, які слід вирішувати в процесі державного управління культурно-інформаційної сфери державами-учасницями, названо такі, як: 1) підтримка статусу митців і професіоналів культури; 2) захист розмаїття культурних виявів у цифровому середовищі; 3) преференційний режим для культурних товарів і послуг. Визнаючи безпрецедентні проблеми, які стоять перед культурним і творчим секторами після COVID-19, Сторони визначили чіткі пріоритети, які будуть керувати майбутньою діяльністю Міжурядового комітету Конвенції 2005 року на 2022–2023 роки, які включають розширення кола зацікавлених сторін, залучених до управління Конвенції, забезпечуючи ефективну реалізацію Міжнародного фонду культурного різноманіття (IFCD) та підтримуючи належне виконання глобальної програми Конвенції з розбудови потенціалу [10].

Отже, відповідаючи на питання про те, чому таке важливе культурне розмаїття, представники ЮНЕСКО зазначили, що приблизно три чверті всіх великих світових конфліктів мають, зокрема, культурне підґрунтя. Подолання розриву між культурами настійно необхідне досягнення миру, стабільності та розвитку. Культурне розмаїття є рушійною силою розвитку не тільки щодо економічного зростання, а й засобом для більш повноцінного інтелектуального, емоційного, морального та духовного життя.

Культурне розмаїття – це найцінніший актив, який є неодмінною умовою в справі скорочення масштабів бідності та досягнення сталого розвитку. Погодження та визнання феномену культурного розмаїття, зокрема, каналами нових ЗМІ та інформаційних та комунікаційних технологій (далі – ІКТ), сприяє розвитку діалогу між цивілізаціями та культурами, зростанню поваги та взаєморозуміння [7].

Щоб подолати глибокий вплив пандемії COVID-19 на культурний сектор, 15 квітня 2020 р. ЮНЕСКО започаткувала щотижневий журнал «Культура і COVID-19: відстеження впливу та реагування», де надається огляд ситуації, що швидко розвивається [11]. У ньому досліджуються як безпосередній вплив кризи в галузі охорони здоров'я на культурно-інформаційну сферу, так і приклади того, як країни в усьому світі пристосовуються до ситуації. Це одна з кількох ініціатив Організації для реагування на вплив пандемії на культурний сектор у всьому світі. У межах цього видання також надається широкий огляд відповідей на виклики часу в культурно-інформаційній сфері та національних ініціатив держав, розпочатих на національному, місцевому та регіональному рівнях.

Аналіз матеріалів, викладених у цьому журналі, дозволяє виокремити актуальні проблеми державного управ-

ління в культурно-інформаційній сфері у світі в умовах впливу COVID-19 і деякі рекомендації для їх вирішення. Наслідки цього впливу мають соціальний, економічний та політичний характер. Це стосується доступу до культури, соціальних прав митців та творчих працівників, захисту розмаїття форм культурного самовираження. Уряди, міжурядові організації та громадянське суспільство мобілізуються, щоб оцінити масштаби руйнувань у культурному секторі. При цьому методологія оцінки масштабу впливу, зокрема, має ґрунтуватися на підходах ситуаційної проблемної оцінки потреб у сфері культури. Основні культурні питання, які порушувалися на рівні майже всіх країн, пов'язані з втратою доходів від туризму, соціальним забезпеченням митців і професіоналів у сфері культури, розвитком мистецтва і культури в умовах карантину та ізоляції, а також забезпеченням вільного доступу до культурних цінностей у період пандемії.

Відповідаючи на соціальні та економічні наслідки пандемії, декілька урядів оголосили про заходи, спрямовані на всю економіку, особливо на малі та середні підприємства чи індивідуальних підприємців, які є більш вразливими. Деякі політичні заходи, характерні для сектору культури, уже оголошені або введені в дію міністерствами культури та спеціалізованими культурними установами на національному та місцевому рівнях. Вони пов'язані зі сприянням доступу до культури в умовах карантинних обмежень, а також пом'якшенням економічного впливу на сектор.

Рекомендації ЮНЕСКО стосуються також «екстреної фінансової допомоги» та «інноваційного фінансування» в культурно-інформаційній сфері, для чого пропонується: а) створення фондів фінансової підтримки на національному рівні; б) надання адресних соціальних виплат митцям і культурним асоціаціям; в) зниження податкових обов'язків у сфері кіно-концертної індустрії; г) проведення інноваційної та гнучкої культурної політики у взаємодії з інститутами громадянського суспільства, меценатами та окремими культурними осередками тощо.

Інші рекомендації пов'язані з упровадженням Програми сталого туризму ЮНЕСКО, яка підтримується всіма державами, сприяє збереженню Всесвітньої культурної спадщини, розвитку музейної справи і полягає у впровадженні більш стійких моделей туризму через інтернет-інструменти та ініціативи.

Нарешті, ЮНЕСКО наполягає на такому важливому напрямі подолання негативних наслідків пандемії COVID-19, як підвищення міжнародної солідарності в цьому питанні. З огляду на це, велика кількість країн наголосила на важливості міжнародного співробітництва та обміну інформацією на міжнародному рівні, у тому числі за допомогою нормативних інструментів. Зокрема, вказується на важливість Конвенції ЮНЕСКО 2005 року про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження як ключового інструменту політики для реагування на кризу в культурно-інформаційній сфері.

Пандемія COVID-19 негативно вплинула на сферу культури та креативних індустрій в Україні. Сукупні втрати бізнесу цієї сфери від недоотриманого доходу внаслідок запровадження карантинних заходів під кінець 2020 року перевищили 83 млрд грн (тобто 2% ВВП) [12]. Про це міністр культури та інформаційної політики О. Ткаченко сказав під час виступу на всеукраїнському форумі «Україна 30. Коронавірус: виклики та відповіді»: «сфера креативних індустрій та культури зазнала найбільших збитків через те, що це контакти. Ми розуміємо, що в креативній економіці перебуває 4% населення країни, там працюють люди, які генерують 4% ВВП. За нашим підрахунком, попри те що сфера частково тінізована, щонайменше вона впала наполовину, і лише за даними податкової, найбільш постраждала галузь серед усіх по країні – це туризм, туристичний агентства та кіногастрії» [13]. Суттєвою проблемою є низька заробітна плата для працівників культури

(музеїв, бібліотек та інших культурних закладів) та у сфері мистецтва розваг, на 27% та на 11% відповідно менша ніж у середньому по Україні. Також через брак коштів у населення у 2021 р. спостерігається зниження обсягу споживання продукції у сфері культурних індустрій на 10% порівняно з минулим роком.

О. Ткаченко зазначив, що за прогнозами туристичної галузі криза буде до кінця 2023 р., тому попереду щонайменше два роки випробувань. Міністр нагадав про те, що влада вже запустила безпрецедентну для країни грантову програму, яка дозволила виплатити значні кошти відшкодувань тим, хто зазнав збитків у сфері культури, креативних індустрій, видавництва. Також вдалося забезпечити можливість стратегічного розвитку цих індустрій, понизивши ставку ПДВ до 7% на перелік відповідних послуг у креативних індустріях [13]. Задля подолання негативних наслідків пандемії за підтримкою Міністерства культури та інформаційної політики України проводиться постійна робота з напрацювання дієвих рішень у процесі діалогу з культурною громадськістю, зокрема, в межах проведення щорічного міжнародного форуму «Креативна Україна».

Останнім часом ухвалені деякі важливі нормативні акти, покликані мінімізувати кризові вияви в культурно-інформаційній сфері та спрямовані на державну підтримку сфери культури, сектору культурних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19 [14]. Також внесені зміни до чинних нормативних документів, зокрема, до Закону України «Про Український культурний фонд», які стосуються «надання грантів інституційної підтримки юридичним особам усіх форм власності для забезпечення конкурентоспроможності та створення робочих місць в умовах дії запроваджених відповідно до законодавства обмежень господарської діяльності, зумовлених надзвичайною ситуацією чи надзвичайним станом, або життя адміністративних та (або) медико-санітарних заходів (карантин)», а також «надання грантів на підтримку та розвиток проєктів у сферах культури та мистецтв, креативних індустрій та культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму» (ст. 3) [15]. На виконання цих завдань Український культурний фонд розробив конкурсну програму «Культура в часи кризи: інституційна підтримка» [16] та отримав 500 млн грн для надання таких грантів із Державного бюджету [17].

4 грудня 1986 року Генеральна Асамблея ООН затвердила Декларацію про право на розвиток. Зробивши це, вона підтвердила низку основних принципів, сформульованих у Статуті ООН і Загальній декларації прав людини: забезпечення міжнародного світу та безпеки, міжнародного співробітництва з метою розвитку, визнання того, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах і що всі мають право на рівень життя, достатній для їхнього благополуччя; право на самовизначення народів і право на соціальний і міжнародний порядок, у якому права та свободи, проголошені Загальною декларацією, можуть бути реалізовані всіма людьми всюди без дискримінації [5].

Нормативний розвиток положень цієї Декларації в національному законодавстві є вкрай важливим з огляду на їх практичну реалізацію у процесі публічного адміністрування під час пандемії COVID-19 в Україні. Тому уявляється, що Стратегія людського розвитку, затверджена Указом Президента за відповідним рішенням Ради національної безпеки і оборони України, яка містить спеціальний розділ «Культура», стане справжнім цільовим орієнтиром для органів державної влади та управління у культурно-інформаційній сфері в аспекті реальних дій із подолання кризи, пов'язаної з пандемією [18].

Зокрема, в Стратегії зазначено, що забезпечення рівного доступу до високоякісних культурних послуг

є важливою передумовою для формування цілей, завдань та пріоритетів людського розвитку. Проте сьогодні в Україні доступ до культурних послуг є обмеженим і нерівномірним.

Серед проблем, які постають, вирізняються: фінансова неспроможність громадян, ускладнена слабкою спроможністю органів місцевого самоврядування до забезпечення надання культурних послуг комунальними закладами культури; неефективна базова мережа закладів культури та низький рівень її матеріально-технічного забезпечення; відсутність умов для утримання книжкових фондів та обслуговування, вилучення приміщень для іншого призначення; відсутність у закладів культури місцевого рівня комп'ютерної техніки та доступу до інтернету; потреба в оновленні та виваженій оптимізації мережі бібліотечних закладів; критичність, аварійність стану пам'яток культурної спадщини, застаріла та неефективна система обліку об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей, що внаслідок обмеженого доступу до інформації та переосмислення культурної спадщини, в тому числі з метою самоідентифікації та створення інноваційного культурного продукту, формування у населення України української громадянської ідентичності через систему національно-патріотичного виховання тощо.

Серйозним викликом для закладів культури стало впровадження карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби COVID-19. Так, складається ситуація, коли велика частка населення, здебільшого жителі сільських населених пунктів, залишаються без доступу до культурних послуг та не мають можливостей для культурного самовираження. Це негативно впливає на розвиток людського капіталу та погіршує емоційний стан населення, яке внаслідок введення карантинних заходів залишається без можливостей для змістовного дозвілля [18].

Підкреслено, що метою реалізації Стратегії є створення умов для всебічного розвитку людини протягом життя, розширення можливостей реалізації потенціалу і свободи особистості, її громадянської активності заради формування згуртованої спільноти громадян, здатних до активної творчої співучасті в гармонійному, збалансованому та сталому розвитку держави. З огляду на це, однією зі стратегічних цілей названо «Формування всебічного розвитку людини, патріота України, сприяння духовному розвитку та створення можливостей для творчого самовираження і самореалізації в культурному та спортивному напрямі» [18].

Аналіз положень Стратегії дозволяє зробити висновок про те, що зазначеній меті відповідають декілька оперативних цілей, як: 1) забезпечення населення високоякісними і доступними культурними послугами для підвищення його культурного та духовного рівня; 2) розвиток бібліотечної справи та популяризація читання; 3) створення та розвиток національної мережі музеїв України; 4) розвиток кіноіндустрії; 5) розвиток культурної спадщини та збереження національної пам'яті; 6) розвиток професійного мистецтва. Для реалізації кожної оперативної цілі передбачено основні завдання.

Основною оперативною ціллю, в межах якої можна розглядати всі інші, що дозволить досягти стратегічної мети, є забезпечення населення високоякісними і доступними культурними послугами. Завданнями для її досягнення є: а) затвердження мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами; б) оновлення механізму фінансування системи забезпечення населення культурними послугами; в) модернізація інфраструктури для надання високоякісних культурних послуг через створення центрів культурних послуг; г) створення умов для формування якісного (висококваліфікованого) кадрового забезпечення системи надання культурних послуг; ґ) розроблення системи моніторингу та оцінювання якості культурних послуг [18].

Звичайно, що задля виконання зазначених цілей і завдань потрібно створити нову нормативну базу та оновити дійсну з метою регламентації діяльності органів державного управління в культурно-інформаційній сфері у цьому напрямі. Деякі кроки в цьому напрямі вже зроблені. Так, із 4 грудня 2021 р. набуває чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг» [19] та Постанова Кабінету Міністрів «Про внесення змін до Порядку формування базової мережі закладів культури» [20] (відповідні зміни вже були внесені, проте не набули чинності), положення яких потребують подальшої підзаконної регламентації. Наразі необхідно вносити аналогічні зміни і затверджувати нові нормативні акти у зв'язку з іншими оперативними цілями і завданнями Стратегії, що дозволить вплинути на негативні наслідки пандемії COVID-19 в культурно-інформаційній сфері України та скоординувати діяльність органів державної влади та управління в цьому напрямі.

Для подолання зазначених у Стратегії та інших ризиків і вирішення проблем державного управління в досліджуваній сфері слід також погодитися з пропозиціями Національного інституту стратегічних досліджень щодо здійснення системних та стратегічних заходів, зокрема: 1) Офісу Президента України (а) ініціювати розробку та затвердження Стратегії розвитку культурної сфери в Україні в умовах дії карантинних заходів та наслідків; б) налагодити консультативну співпрацю з громадськими організаціями, експертними спільнотами, творчими спілками та асоціаціями під час розроблення Стратегії розвитку культурної сфери в Україні в умовах дії карантинних заходів та їхніх наслідків); 2) Верховній Раді України, комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики і Міністерству культури та інформаційної політики України за участі експертів (а) розробити й ухвалити протягом 2021 р. законопроект про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо фінансової діяльності закладів культури, який у рамках реформи фінансування системи забезпечення населення культурними послугами заплановано на середину 2023 р.); 3) Міністерству культури та інформаційної політики України за участі експертів: а) розробити та реалізувати програму державних замовлень накладів книжок, відеофіксації вистав та концертів для подальшої трансляції онлайн тощо; б) створити на сайті МКІП окремих портал із реко-

мендованими освітніми програмами та курсами для працівників сфери культури [11].

Таким чином, на міжнародному та національному рівні накопичений достатній корисний досвід вирішення проблем у сфері культури й інформації в умовах пандемії COVID-19, який слід застосовувати в процесі публічного адміністрування в Україні. Серед основних проблем, які постають на міжнародному рівні і які потребують вирішення, є: підтримка статусу митців і професіоналів культури; захист різноманіття культурних виявів у цифровому середовищі та преференційний режим для культурних товарів і послуг. Наслідки впливу пандемії мають соціальний, економічний та політичний характер. Це стосується, насамперед, доступу до культури, «екстреної фінансової допомоги» та «інноваційного фінансування» в культурно-інформаційній сфері, впровадження Програми сталого туризму ЮНЕСКО, яка підтримується всіма державами, сприяє збереженню Всесвітньої культурної спадщини, розвитку музейної справи. Найважливішим напрямом подолання негативних наслідків пандемії COVID-19 у світі є підвищення міжнародної солідарності в цьому питанні на підставі Конвенції ЮНЕСКО 2005 року про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження як ключового інструменту політики для реагування на кризу в культурно-інформаційній сфері.

В Україні спостерігаються аналогічні проблеми у сфері культури та інформації, що особливо стосується забезпечення рівного доступу населення, включаючи жителів сільських населених пунктів, до високоякісних культурних послуг. Це є важливою передумовою для формування цілей, завдань та пріоритетів людського розвитку, культурного самовираження з метою власної культурної самоідентифікації. Проте сьогодні в Україні доступ до культурних послуг є обмеженим і нерівномірним. Також серйозним викликом для креативної індустрії і окремих творчих діячів стало впровадження карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби COVID-19, що призвело до значних збитків у масштабах країни та суттєвому погіршенню положення митців. Вирішення цих проблем потребує нових стратегічних рішень, розроблення й ухвалення нових законодавчих актів та внесення змін до чинних, запровадження нових практик і технологій державно-управлінської діяльності в умовах, що склалися, з метою подолання кризових явищ в культурно-інформаційній сфері в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии (Париж, 2 ноября 2001 г.) URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml (дата звернення 23.02.2022).
2. Ігнатченко І.Г. Сутність та значення культурних прав людини у державі: *Наукові перспективи*. 2021. № 10 (16).
3. Декларация о праве на развитие. Принята резолюцией 41/128 Генеральной Ассамблеи ООН от 4 декабря 1986 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_301#Text (дата звернення 23.02.2022).
4. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження : Закон України № 1811-VI від 20.01.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text (дата звернення 23.02.2022).
5. Про ратифікацію Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження : Закон України від 20.01.2010 р. № 1811-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1811-17#Text> (дата звернення 23.02.2022).
6. Всемирный день культурного разнообразия во имя диалога и развития 21 мая: Организация Объединенных Наций. URL: <https://www.un.org/ru/observances/cultural-diversity-day> (дата звернення 23.02.2022).
7. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года: Генеральная ассамблея ООН, сессия №70 от 25.09. 2025 г. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=R (дата звернення 23.02.2022).
8. COVID-19: Heritage and Creativity: UNESCO. URL: <https://en.unesco.org/covid19/cultureresponse> (дата звернення 23.02.2022).
9. Parties to UNESCO 2005 Convention promote resilient cultural and creative sector: UNESCO Diversity of Cultural Expressions. URL: <https://en.unesco.org/creativity/news/parties-unesco-2005-convention-promote-resilient> (дата звернення 23.02.2022).
10. Culture & COVID-19: Impact and Response Tracker: UNESCO. URL: <https://en.unesco.org/news/culture-covid-19-impact-and-response-tracker> (дата звернення 23.02.2022).
11. Михайлова Ю.О. Розвиток культурної сфери в Україні в умовах поширення пандемії COVID-19 та впровадження карантинних заходів: проблеми, перспективи, ризики: : аналітична записка НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/rozvytok-kulturnoi-sfery.pdf> (дата звернення 23.02.2022).
12. Пандемія коронавірусної інфекції негативно вплинула на сферу культури та креативних індустрій в Україні : О. Ткаченко. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3187153-cerez-pandemiu-sfera-kreativnih-industrij-ta-kulturi-zaznala-najbilsih-zbitkiv-tkachenko.html> (дата звернення 23.02.2022).

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19 : Закон України від 16.06.2020 р. № 629-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/692-20#Text> (дата звернення 23.02.2022).

14. Про Український культурний фонд : Закон України від 23.03.2017 р. № 1976-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text> (дата звернення 23.02.2022).

15. Культура в часи кризи: інституційна підтримка : Український культурний фонд (Програма) URL: https://ucf.in.ua/m_programs/5f745a1a20ea0b740d758d34 (дата звернення 23.02.2022).

16. Про виділення коштів для забезпечення здійснення деяких заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 р. № 1305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1305-2020-п#Text> (дата звернення 23.02.2022).

17. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку» : Указ Президента України від 02.06.2021 р. № 225/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text> (дата звернення 23.02.2022).

18. Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг : Закон України від 29.04.2021 р. № 1432-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1432-20#Text> (дата звернення 23.02.2022).

19. Про внесення змін до Порядку формування базової мережі закладів культури : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 р. № 970. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-2021-п#Text> (дата звернення 23.02.2022).